

HYRYNSALMI VIIDANSUO

Historiallisen ajan rautahytin kaivaus

Esa Suominen 1990

HYRYNSALMI ORAVIVAARA VIIDANSUO

historiallisen ajan rautahytin kaivaus 1990

Kunta: Hyrynsalmi

Kylä: Oravivaara

Tila: Oravijoki 84:4

Kiinteistötunnus: 105-405-0084-0004

Paikan lähempi nimi: Viidansuo

Maanomistaja: Yhtyneet Paperitehtaat

Maanomistajan osoite: Fabianinkatu 9 A, 00130 HELSINKI

Sijainti: Peruskartta 3443 08 HYRYNSALMI 1972

koordinaatit: x = 7173 88

y = 565 58

z = 184

Kaivauslöydöt: Kainuun Museo 4600:1 - 4.

Aikaisemmat tutkimukset: Esa Suominen ja Päivi Tervonen 1988,
Hyrynsalmen rautahyttien inventointi nro
12.

Kaivaus Esa Suominen 1989.

Aikaisemmat löydöt: Kainuun Museo 4435; 4534:1 - 10.

Sivut 9 - 15 ovat kaivauskarttoja.

Sivut 16 - 27 ovat kertomukseen liittyviä kuvatauluja.

Luettelot kertomukseen liittyvistä kartoista ja valokuvista
ovat sivuilla 6 - 8.

KAIVAUKSEN ESITTELY

Kaivaus oli jatkoa kesän 1989 kaivakselle. Se toteutettiin yhteistyössä Hyrynsalmen kunnan kanssa. Tutkimusta johti Kainuun Museon arkeologi Esa Suominen. Kunta antoi 4 - 5 työntekijää sekä järjesti kaivaustarvikkeet, lisäksi se maksoi johtajan matkat. Maastotyöt tehtiin 23. - 31.7.

Paikan sijainnin ja topografian osalta viitataan edellisessä kaivauskertomukseen. Kaivauksella käytettiin samaa koordinaatistoa ja muutenkin kaivaustekniikka pyrittiin pitämään samana kuin edellisvuonna.

Viidansuo sijaitsee lähellä Kaunislehdon talomuseota, jossa on kokeiltu raudanpolttoa perinteisin menetelmin. Sinne on rakennettu kaksi rautahyttirekonstruktiota. Hyrynsalmen kunnan puolesta kaivausta järjestelleen kotiseutuneuvos Kalle Juntusen toive oli, että Viidansuon hytistä saisi jonkinlaisen nähtävyyden asiasta kiinnostuneille museovieraille. Tämä pyrittiin ottamaan mahdollisuuksien mukaan huomioon kaivauksen kuluessa jättämällä paikalle jotain nähtävää.

Kaivausalueella kasvoi talven jäljiltä runsaasti horsmaa, muuten alue oli hyvässä kunnossa. Se puhdistettiin ensin linjojen $x = 308$ ja $x = 316$ sekä $y = 592$ ja $y = 600$ välistä sekä lisäksi idästä ruudut $308 - 310/600$ ja lännestä ruutu $312/590$. Tämän jälkeen hyttikumpua syvennettiin niin, että hytin sijainti ja muoto alkoi hahmottua. Aluetta kaivettiin jatkossa vain kohdista, joissa oli kulttuurimaata.

HYTTIKUMPU

Kesän 1989 kaivauksen lopussa oli ruudussa $312/596$ tullut esiin $0,6 \times 0,4$ m kokoinen ja $0,25$ m korkea kivi. Sen kaakkoissivu oli voimakkaasti palanut. Päällä oli pari pienempää kiveä, väleissä oli palanutta savea. Kyseessä oli ilmeinen hytin pesän reunuskivi, joka näytti olevan ainakin suunnilleen alkuperäisellä paikallaan. Muita reunuskiviä ei kaivauksessa havaittu. Kiven kaarevuudesta päätellen pesän halkaisija on ollut $0,4$ m luokkaa. Ympärillä oli savea ja likamaata ja varsinkin syvemmillä kellertävää hiekkaa. Aivan lähellä uunin pesää oli savi palanutta. Pesän kohdalla oli pieniä kuonanpaloja, palanutta kiveä ja palanutta savea tummassa nokimaassa.

Kaivauksen perusteella näytti siltä, että hytti on ollut nelikulmainen, etelälounas - pohjoiskoillinen -suuntainen. Maan laadun perusteella se erottui melko selvästi ympäristöstään koillis- ja kaakkoissivuilla, muilla sivuilla oli mustaa kuonanpalojen sekaista maata, josta ei hytin rajoja erottanut.

Kaakkoissivulla osoitti hytin reunaa maan värin lisäksi puukehys. Sellainen löytyi myös luoteissivulta. Näillä sivuilla oli kaksi samansuuntaista, ohuehkoa maatunutta puuta 25 - 30 cm etäisyydellä toisistaan. Kaakkoissivulla ulomman puun pituus oli 1,25 m, sisemmän 0,6 m. Luoteessa olleita puita ei kaivettu kokonaan esille. Uloimpien puiden etäisyys toisistaan oli noin 2,0 m.

Myös koillissivulla näkyi kaivettaessa hyvin heikkoja puunjäänteitä. Kaakkoissivun eteläpäässä oli vajaan puolen metrin mittainen itä - länsi -suuntainen maatuneen puun kappale. Se on ehkä kuulunut lounaissivuun, muuten tältä sivulta puuttuvat viitteet hytin reunasta.

Tasosta 4 alkaen hytti kaivettiin profiilissa. Kaivettavaksi valittiin itä/kaakkoispuoli. Rajaksi tuli linja, joka meni paalusta 310/596 kohtaan 594/311, siitä kohtaan 315/596 ja sen jälkeen paaluun 316/596. Alueelta kaivettiin vain kulttuurimaa.

Hytin pohjoisosassa oli hiekkakerros, joka oli paksuimmillaan noin 0,3 m. Se ulottui suunnilleen hytin keskivaiheille asti, lounais- ja koillissivuilla hiekkakerros puuttui. Hiekkään oli upotettu suuret, jonkinlaiset hytin peruskivet. Siinä olivat myös hyttiä rajoittavat puut.

Eteläosassa oli kuonan sekaista nokimaata, joka ulottui hytin alle. Hytin pesän kohdalla tämä suurimmillaan runsaat 0,4 m paksuinen kerros oli pohjoisesta tulevan hiekkakerroksen päällä.

Nokimaakerroksen yläosassa erottui heikosti hieman vaaleampi ja runsaammin kuonaa sisältävä 0,2 - 0,3 m paksuinen kerros . Se alkoi 0,8 m suuresta reunuskivestä etelään. 0,3 m kivistä etelään se muuttui niin, että siinä oli vielä enemmän kuonaa, sekä paljon palanutta pikkukiveä ja savea. Tämä kerros jatkui oheten suuren hyttikiven pohjoisreunaan.

Hytin alla oli puhdas pohjahiekka. Se tuli vastaan paksuimmalla kohdalla noin 0,8 m syvyydellä pintaturpeesta lukien.

HIILIKASA

Hytin itäpuolella oli hiilikasa. Sen koko oli laajimmillaan noin 7 x 4 m ja paksuus vajaan 0,6 m. Pohjalta tuli näkyviin pahoin maatuneita puita suorassa kulmassa toisiinsa nähden. Kyseessä on ehkä jonkinlaisen hiilivajan jäännökset. Siitä olivat selvimmän näkyvissä etelä- ja itäseinät.

KUOPPA

Hytin luoteispuolelta tutkittiin suurimmaksi osaksi ruudussa 312/592 sijainnut kuoppa sekä puolen metrin levyinen kaista sen ja hytin pesän reunassa olleen ison kiven välistä.

Kuoppa oli pyöreähkö, hieman epämääräisen muotoinen, läpimitta noin 1,5 m. Siinä oli pohjalla hieman likamaata, mutta kuonaa vain joitain paloja. Kyseessä ei siis liene kuonan laskua varten tehty kuoppa, joksi sitä aluksi ajateltiin.

KUONAKASA

Hytin lounais- länsipuolella oli kuonakasa. Siihen tehtiin metrin levyinen ja kuusi metriä pitkä etelä - pohjoissuuntainen oja linjan $y = 592$ länsipuolelle linjasta $x = 314$ etelään. Edellä kuvattu kuoppa oli näin ojan koilliskulmassa.

Kuonakasan paksuus oli suurimmillaan 0,7 m. Kuona oli pääasiassa melko pieninä siruina, mutta joukossa oli myös osia suurista pyöreistä, alapuolelta kaarevista kakuista. Niiden halkaisija näyttää olleen 0,4 - 0,5 m.

KOILLINEN MIILUKUOPPA

Edellisessä oli koillisen miilukuopan läpi kaivetussa koe-
ojassa tullut näkyviin hiiltyneitä puita. Tämän vuoksi avat-
tiin kuopan pohja sekä pohjoisreunaa ruuduista 320 - 322/594
- 602.

Kuopan jyrkässä rinteessä oli kaksi pitkittäistä 1,5 - 2,0 m
pituista halkaistua puuta, halkaistu pinta ulospäin. Puiden
leveys oli suurimmillaan 21 cm. Kuopan pohjalla oli puuta
ilman näkyvää järjestystä. Ainakin osa näytti halkaistuilta.
Pohjalla oli lisäksi noin 0,1 m paksuudelta vetistä
nokivelliä.

TIIVISTELMÄ

Viidansuolla tutkittiin raudanvalmistuspaikka, johon kuului
sulatusuuni, malmin säilytyspaikka, hiilikasa, kuonakasa ja
kaksi suurta, ilmeisesti miiluinä käytettyä kuoppaa.

Hytti oli pohjiaan myöten pahoin rikottu ja kivet heitelty
ympäristöön. Niinpä sen rakennetta ei juurikaan saatu selvil-
le. Hytti on ilmeisesti ollut nelikulmainen ja ainakin osaksi
puukehyksinen, vasaat 2 x 2 m kokoinen. Pesä on vuorattu
kivillä, joiden välit on täytetty savella. Uunin pohjalla,
samoin kuin kivien ja puukehyksen välissä oli hiekkaa.

Hyttin rakenne varsinkin lounaissivulla näytti siltä, että
hytti on ainakin kertaalleen rakennettu uudelleen. Tähän
viittasi myös ympäristön suuri kivimäärä. Vaikutelmaksi jäi,
että siitä olisi voinut rakentaa useamman kuin yhden hyttin.

KERTOMUKSEEN LIITTYVÄT KARTAT

Yleiskartta, täydennetty v. 1989 kartasta, 1:1000	A3 s. 9
Pintavaaituskartta, täydennetty v.1989 kartasta, 1:100	A3 s.10
Tasokartta 594 - 602/319 - 322, taso 1, 1:50	A3 s.11
Tasokartta 590 - 600/308 - 314, taso 4, 1:50	A3 s.12
Tasokartta 592 - 598/308 - 314, taso 5, 1:50	A3 s.13
Tasokartta 592 - 598/308 - 314, taso 6, 1:50	A3 s.14
Profiilikartta 311/594 - 314/596, 1:25	A3 s.15

KERTOMUKSEEN LIITTYVÄT VALOKUVAT

Kainuun Museon luettelonumeroita. Kaikki kuvat Esa Suominen 1990.

Mustavalkonegatiivit:

3352:1a,b Kaivausalue talven jäljiltä. SW.

- 2 Taso 4 puhdistettuna, kuvattu tikkailta. NW.
- 3 Kuten nro 2. SW.
- 4 Kuten nro 2. SE.
- 5 Taso 4. NW.
- 6 Taso 4. N.
- 7 Taso 4. E.
- 8 Taso 4. SE.
- 9 Taso 4. SE.
- 10 Taso 4, hytin kohta. SSE.
- 11 Kuten nro 10. E.
- 12 Kuten nro 11, lähempää.
- 13 Kuten nro 10. N.
- 14 Koillisen miilukuopan luoteisosaa turpeenpoiston jälkeen. W.
- 15 Kuten nro 14, miilun pohjaa. WNW.
- 16 Koillisen miilunpohjan luoteisosaa kaivettu noin 5 cm. W.
- 17 Kuten nro 16, kuvattu tikkailta. SE.
- 18 Taso 5, hyttikumpu, kuvattu tikkailta. SE.
- 19 Kuten nro 18. NW.

- 3352:20 Hytin luoteispuolella ollut kuoppa pohjaan kaivettuna
21 Taso 5, hyttikumpu. NNE.
22 Kuten nro 21. E.
23 Kuten nro 21. SE.
24 Taso 5, hytin kohta. E.
25 Kuten nro 24, lähempää.
26 Kuonakasan profiili 308 - 312/592. E.
27 Taso 6, hytin kohta. NNW.
28 Kuten nro 27. E.
29 Kuten nro 27. S.
30 Hytin länsipuolelle tehty oja. NW.
31 Hytin profiili. ESE.
32 Hytin profiilin pohjoispää. E.
33 Hytin profiilin eteläpää. ESE.
34 Hytin profiilin eteläosa. SSE.
35 Hytin profiilin keskiosa. E.

Väridiat:

- 3352:36 Kaivausalue talven jäljiltä. SW.
37 Taso 4 puhdistettuna, kuvattu tikkailta. NW.
38 Kuten nro 37. SW.
39 Kuten nro 36. SE.
40 Taso 4. NW.
41 Taso 4. N.
42 Taso 4. E.
43 Taso 4. SE.
44 Taso 4, hytin kohta. SSE.
45 Kuten nro 44. E.
46 Kuten nro 44, lähempää.
47 Kuten nro 44. N.
48 Koillisen miilukuopan luoteisosaa turpeenpoiston
jälkeen. W.
49 Kuten nro 48, miilun pohjaa. WNW.
50 Koillisen miilunpohjan luoteisosaa kaivettu noin
5 cm. W.
51 Kuten nro 50, kuvattu tikkailta. SE.
52 Taso 5, hyttikumpu, kuvattu tikkailta. SE.
3352:53 Kuten nro 52. NW.

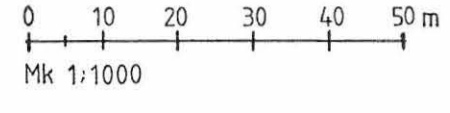

- 54 Hytin luoteispuolella ollut kuoppa pohjaan kaivettuna sekä kuopan ja hytin väliin kaivettu oja. NW.
- 55 Hytin länsipuolelle tehty oja. NW.
- 56 Taso 5, hyttikumpu. NNE.
- 57 Kuten nro 56. E.
- 58 Kuten nro 56. SE.
- 59 Taso 5, hytin kohta. E.
- 60 Kuten nro 59, lähempää.
- 61 Kuonakasan profiili 308 - 312/592. E.
- 62 Taso 6, hytin kohta. NNW.
- 63 Kuten nro 62. E.
- 64 Kuten nro 62. S.
- 65 Hytin profiili. ESE.
- 66 Hytin profiilin pohjoispää. E.
- 67 Hytin profiilin eteläpää. ESE.
- 68 Hytin profiilin eteläosa. SSE.
- 69 Hytin profiilin keskiosa. E.

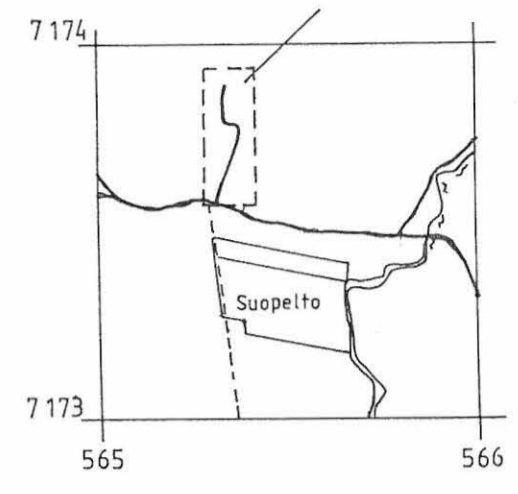
HYRYNSALMI, ORAVIVAARA, VIIDANSUO

Esa Suominen 1989

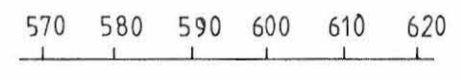
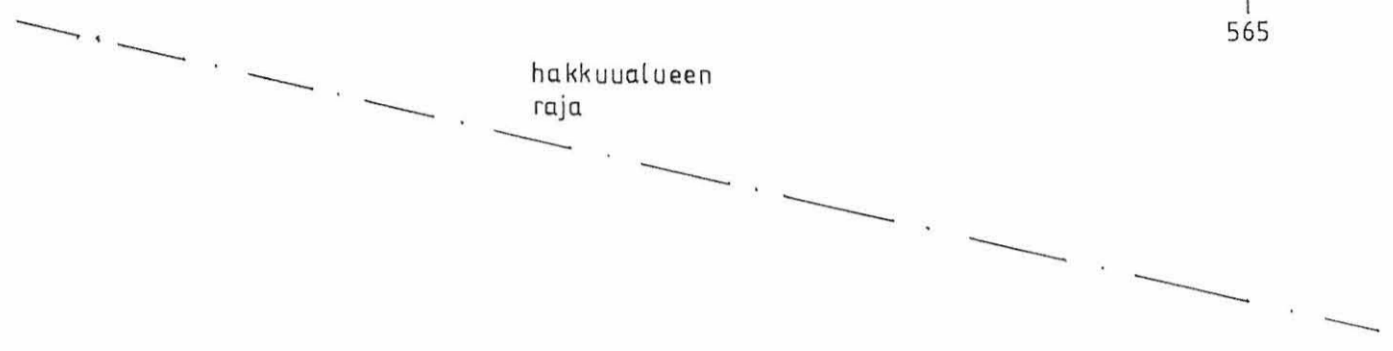
Yleiskartta

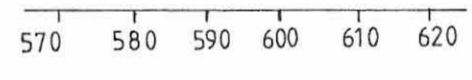
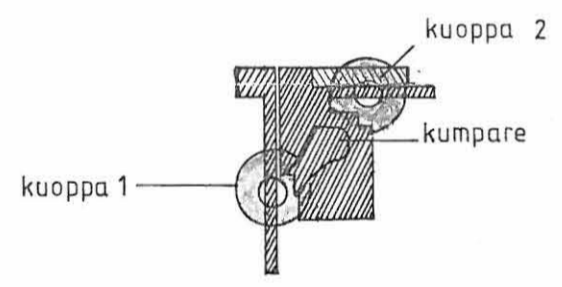
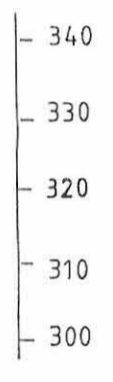
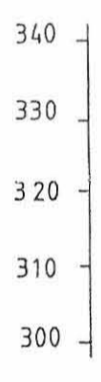
Peruskartta 3443 08
1:20000

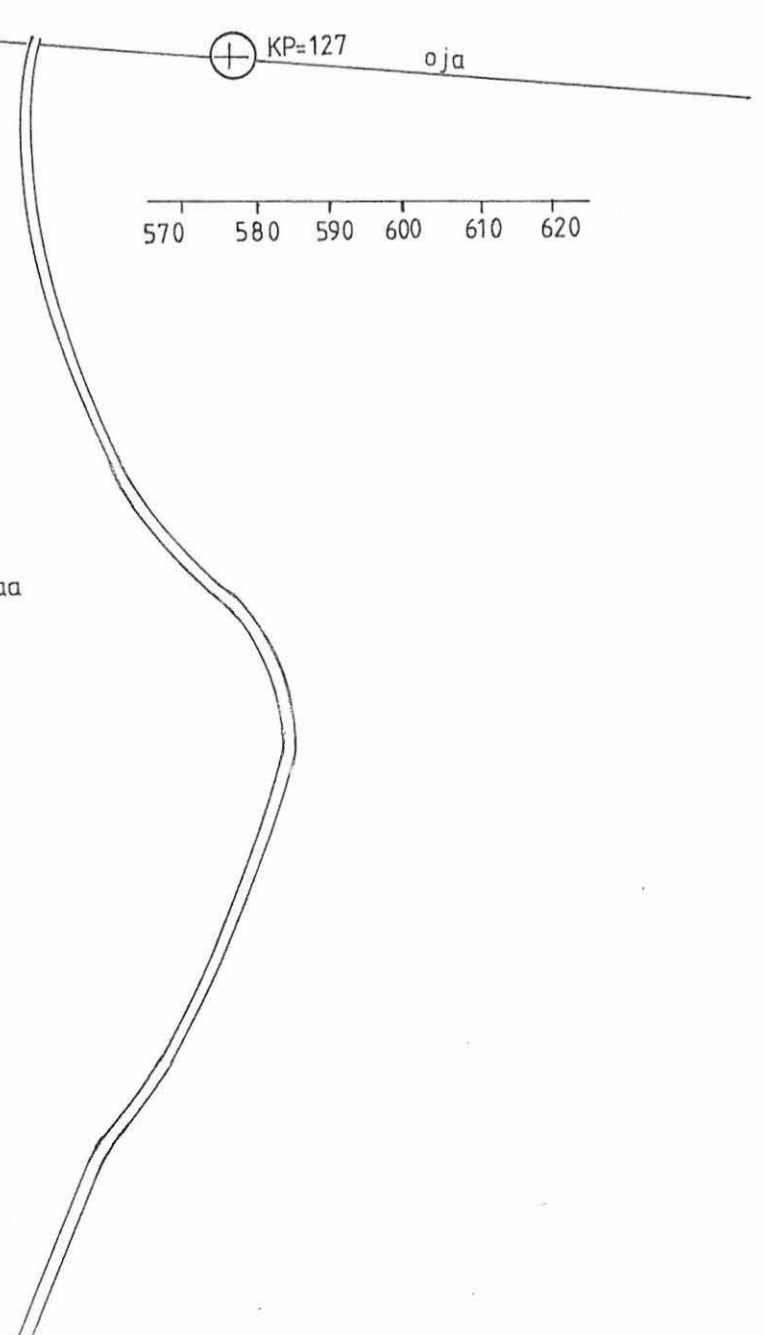
- Kaivausalue 1989
- KP = 127
- Piirt. Esa Suominen
- Puhtaaksi piirt. M. Tikkanen
- Kaivausalue v. 1990 laajennettu alue

Hakattu ja aurattu alue

Pientä havumetsää kasvavaa ojitetun suota

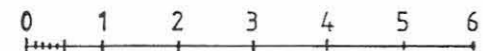
HYRYNSALMI, ORAVIVAARA, VIIDANSUO

Esa Suominen 1989

Puhtaaksiirt. 24.4.1990 M.Tikkanen

PINTAVAAITUSKARTTA

(Turpeen alta)

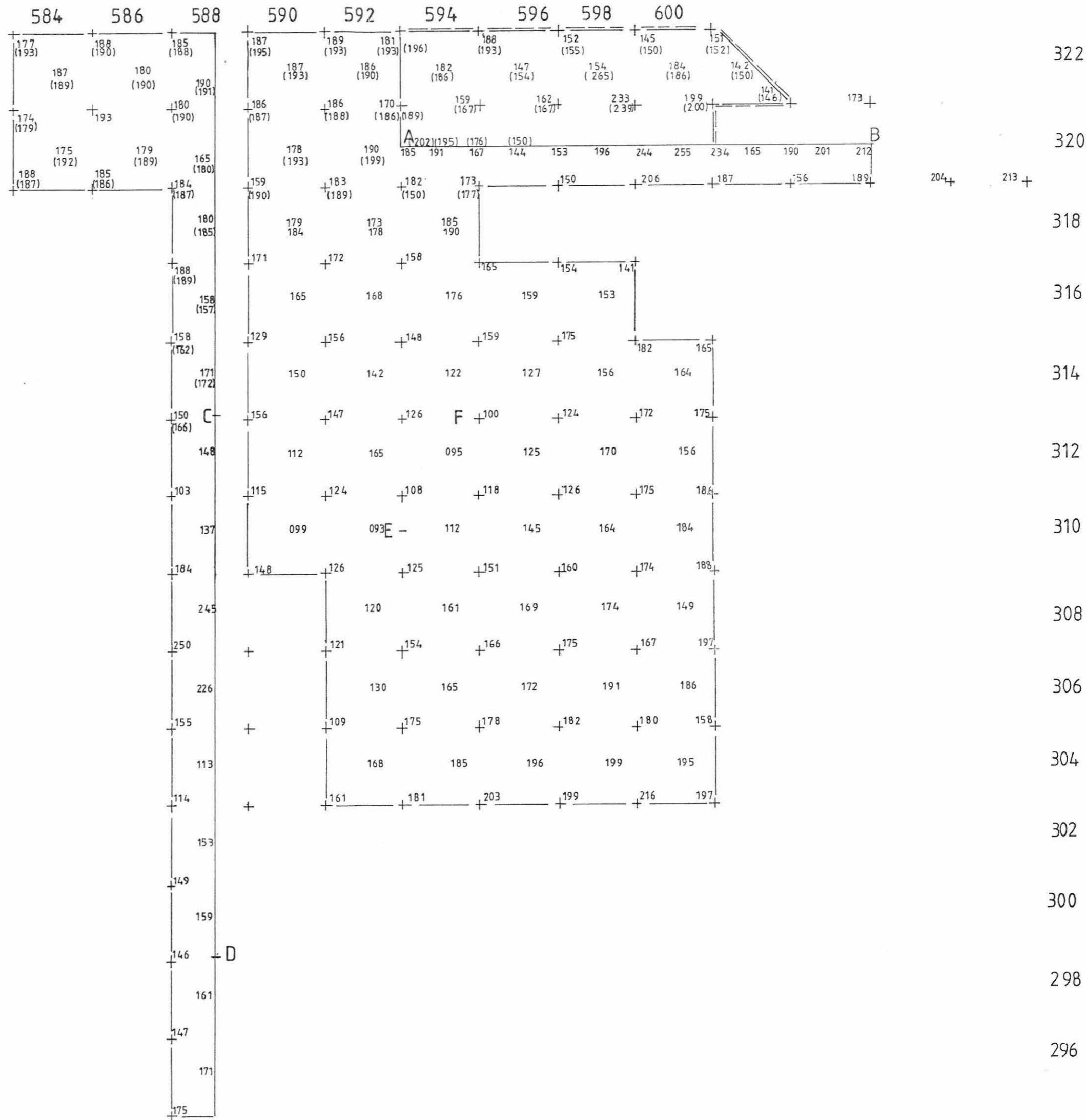
Mk 1:100

KP = 127

Kohdista A - B ja C - D
piirretty profiilit

Laajennettu 1990 — — —

Kohdasta E - F
piirretty profiili

HYRYNSALMI, ORAVIVAARA, VIIDANSUO

Esa Suominen 1990

Puhtaaksiirt. 6. 9. 1991 P. Hukkanen

TASO 1

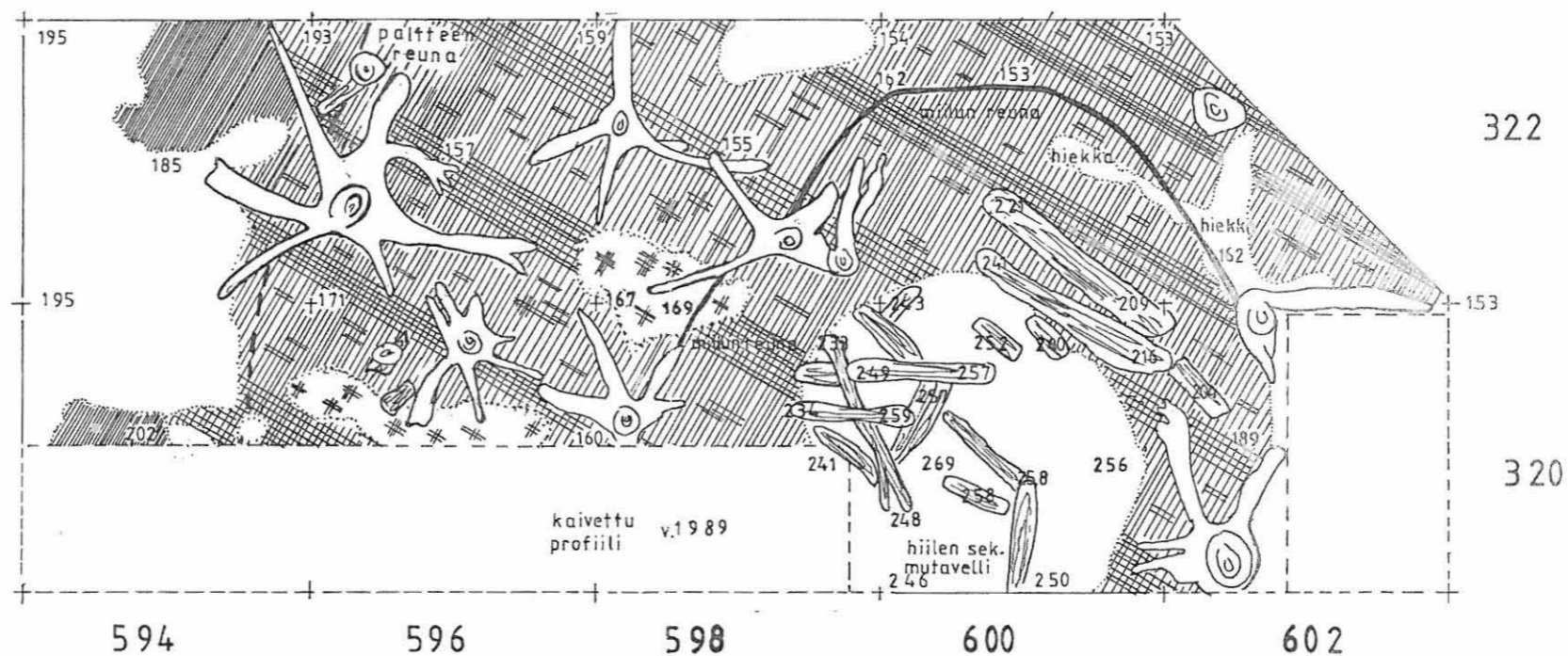

Mk 1:50

KP = 127

- Likamaa
- Hiiltä
- Mustamaa
- Maatunut ja hiiltynyt puu

HYRYNSALMI, ORAVIVAARA, VIIDANSUO

Esa Suominen 1990

Puhtaaksiirt. 23 7 1991 P.Hukkanen

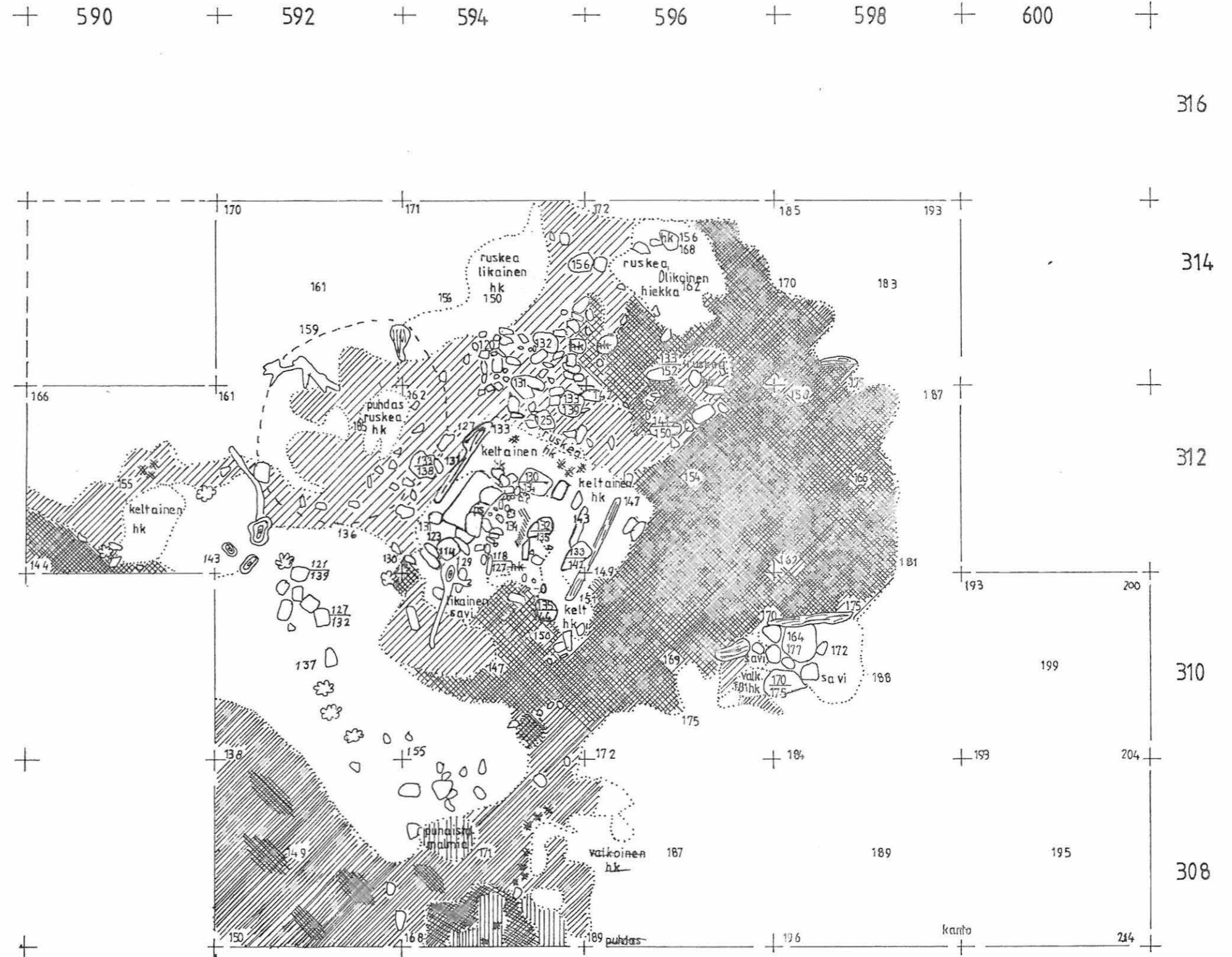
TASO 4

Mk 1:50

KP = 127

- Hiiltä
- Likamaa
- Malmia
- Hiilen paloja
- Kuonan paloja
- Maatunut puu
- Punaista maata
- ps Palanut savi

HYRYNSALMI, ORAVIVAARA, VIIDANSUO

Esa Suominen 1990

Puhtaaksiirt. 27.8.1991 P.Hukkanen

TASO 5

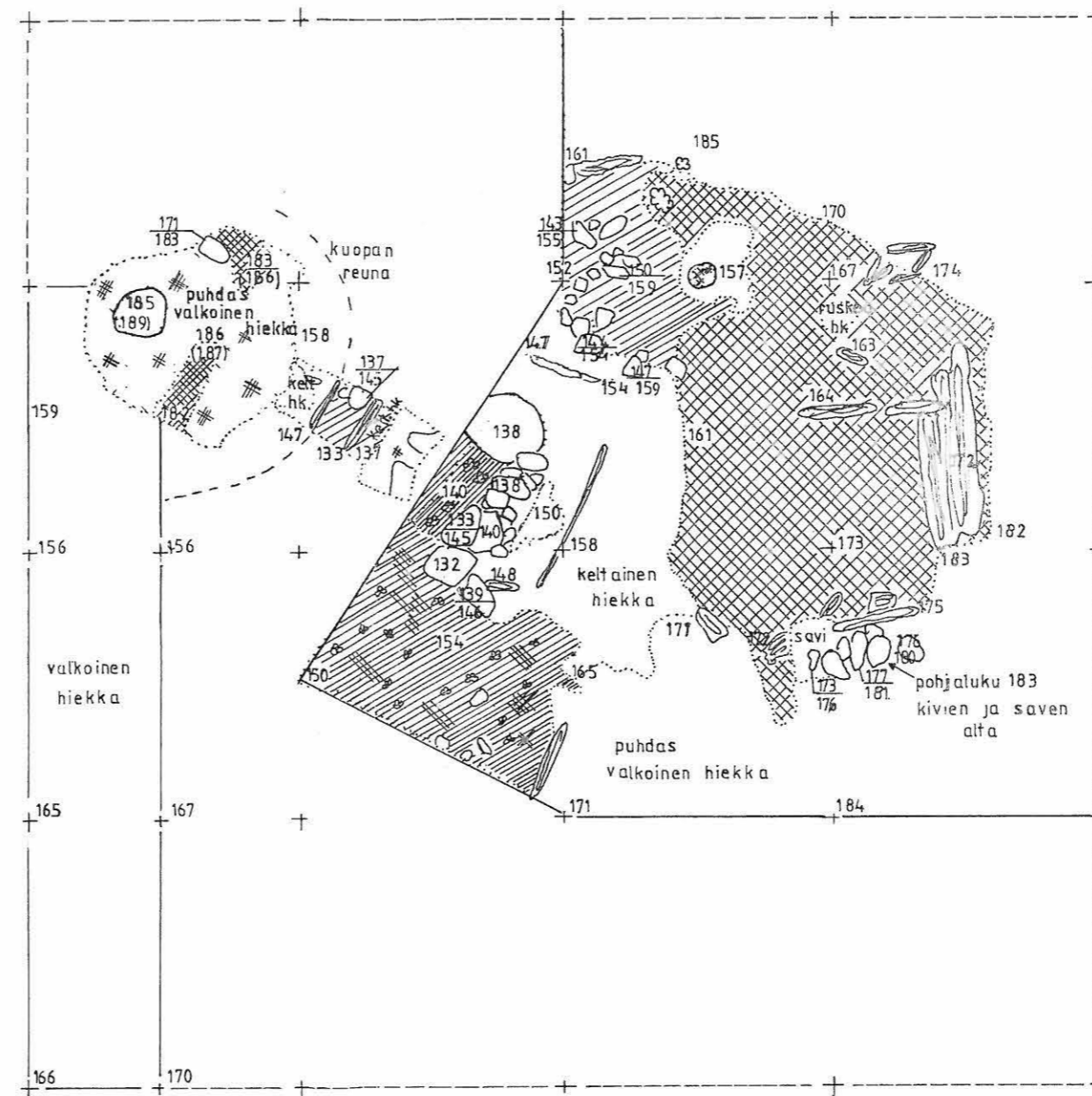
Mk 1:50

KP = 127

+ 592 + 594 + 596 + 598 + 600 +

- Kuonan paloja
- Hiilen paloja
- Hiiltä
- Likamaa
- Musta maa
- Maatunut puu

316

314

312

310

308

HYRYNSALMI, ORAVIVAARA, VIIDANSUO

Esa Suominen 1990

Puhtaaksiirt. 29.8.1991 P. Hukkanen

TASO 6

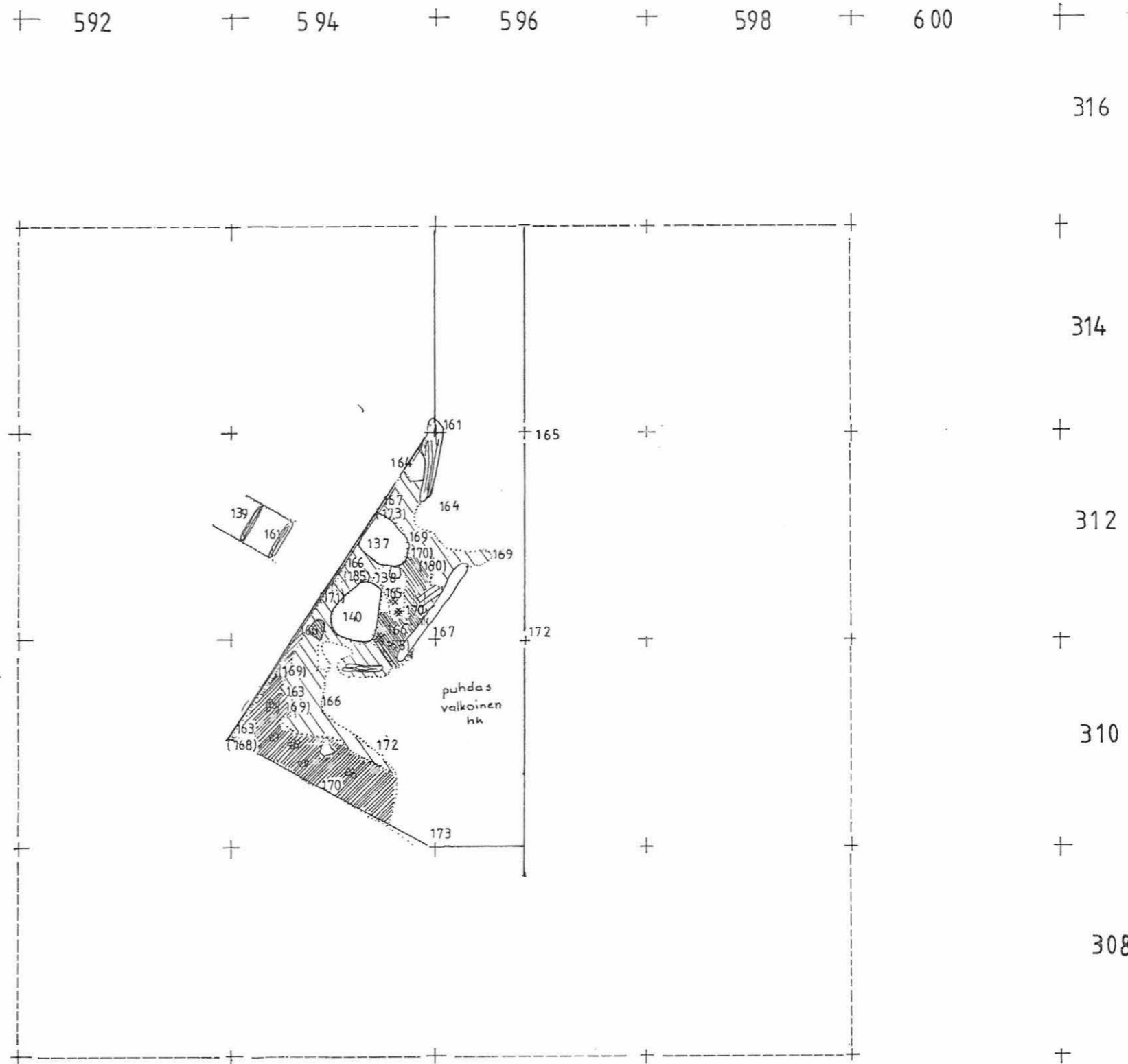

Mk 1:50

KP = 127

- Kuonan paloja
- Musta maa
- Kellertävä likainen hk
- Punertava likainen hk
- Harmaa likainen hk
- Maatunut puu

Esa Suominen 1990

Puhtaaksiirt. 6.11.1991. P. Hukkanen

Mk 1:25

/// Punertavan keltainen hiekka

||| kellertävä, likainen hiekka

/// Likamaata

/// Hiiltä

/// Kuonan sekainen nokimaa

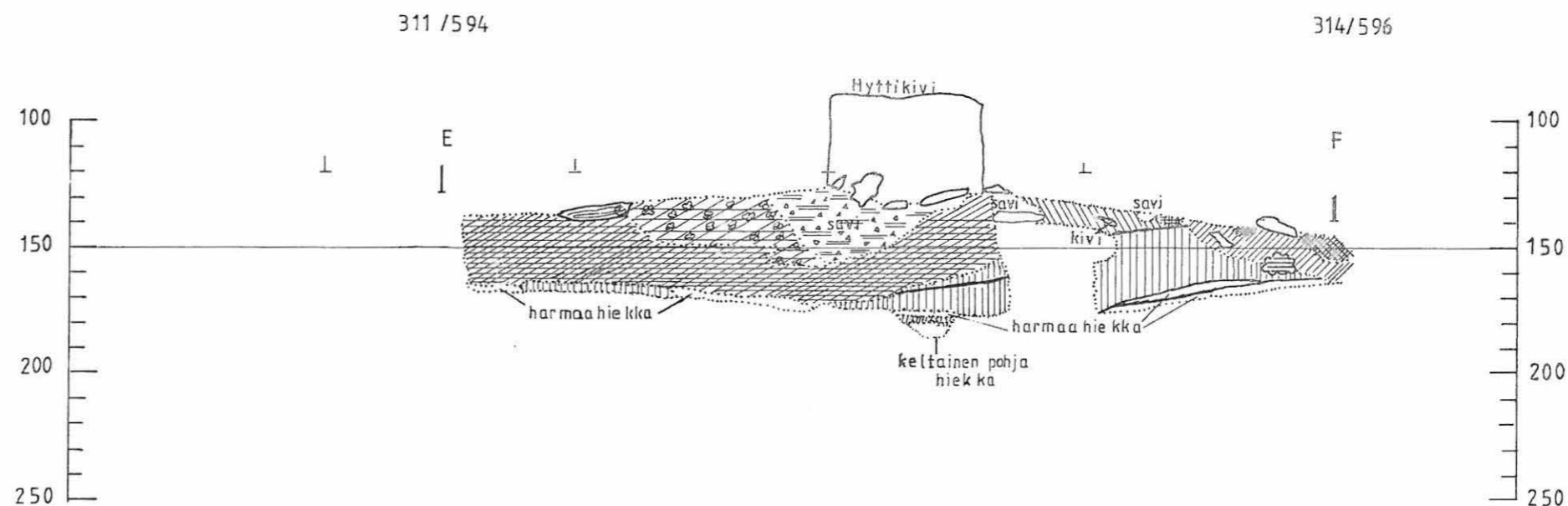
/// Vaalea nokimaa runsaasti kuonan paloja

/// Kuonaa

/// Kirkkaan punainen hiekka

/// Punaisenruskea fohkä

▲▲▲ Pikkukiviä

HYRYNSALMI ORAVIVAARA VIIDANSUO 1990

3352:1

Kuva 1 Kaivausalue talven jäljiltä. SW.

3352:3

Kuva 2. Taso 4 puhdistettuna, kuvattu tikkailta. SW.

3352:2

Kuva 3. Taso 2 puhdistettuna, kuvattu tikkailta. NW.

3352:4

Kuva 4. Taso 4 Puhdistettuna, kuvattu tikkailta. SE.

HYRYNSALMEN ORAVIVAARA VIIDANSUO 1990

Kuva 5. Taso 4. NW.

3352:5

Kuva 6. Taso 4. N.

3352:6

Kuva 7. Taso 4. E.

3352:7

Kuva 8. Taso 4. SE.

3352:8

HYRYNSALMEN ORAVIVAARA VIIDANSUO 1990

3352:9

Kuva 9. Taso 4. SE.

3352:10

Kuva 10. Taso 4, hytin kohta. SSE.

3352:11

Kuva 11. Taso 4, hytin kohta. E.

3352:12

Kuva 12. Taso 4, hytin kohta. SSE.

Kuva 13. Taso 4, hytin kohta. N. 3352:13

Kuva 14. Kuten nro 18. NW. 3352:19

Kuva 15. Taso 5, hyttikumpu, kaivettu tikkailta. SE. 3352:18

Kuva 16. Hytin luoteispuolella ollut kuoppa pohjaan kaivettuna 3352:20

HYRYNSALMEN ORAVIVAARA VIIDANSUO 1990

3352:21

Kuva 17. Taso 5, hyttikumpu. NNE.

3352:22

Kuva 18. Taso 5, hyttikumpu. E.

3352:23

Kuva 19. Taso 5, hyttikumpu. SE.

3352:24

Kuva 20. Taso 5, hytin kohta. E.

HYRYNSALMEN ORAVIVAARA VIIDANSUO 1990

3352:25

Kuva 21. Taso 5, hytin kohta. E.

3352:27

Kuva 22. Taso 6, hytin kohta. NNW.

3352:28

Kuva 23. Taso 6, hytin kohta. E.

3352:29

Kuva 24. Taso 6, hytin kohta. S.

HYRYNSALMEN ORAVIVAARA VIIDANSUO 1990

3352:30

Kuva 25. Hytin länsipuolelle tehty oja.
NW.

3352:31

Kuva 26. Hytin profiili. ESE.

3352:33

Kuva 27. Hytin profiilin eteläpää. ESE.

3352:34

Kuva 28. Hytin profiilin eteläosa. SSE.

HYRYNSALMEN ORAVIVAARA VIIDANSUO 1990

3352:35

Kuva 29. Hytin profiilin keskiosaa. E.

3352:32

Kuva 30. Hytin profiilin pohjoispää. E.

3352:26

Kuva 31. Kuonakasan profiili 308 - 312/592. E.

3352:14

Kuva 32. Koillisen miilukuopan luoteisosaa turpeenpoiston jälkeen. W.

HYRYNSALMEN ORAVIVAARA VIIDANSUO 1990

3352:15

Kuva 33. Koillisen miilukuopan luoteisosaa turpeenpoiston jälkeen. WNW.

3352:16

Kuva 34. Koillisen miilunpohjan luoteisosaa kaivettu noin 5 cm. W.

3352:17

Kuva 35. Koillisen miilunpohjan luoteisosaa kaivettu noin 5 cm. SE.